

The Association Between Engagement with Poetry and Quality-of-Life Satisfaction Among Individuals with Visual Impairments

1. Fatemeh Zarafatangiz[✉]: Department of Persian Language and Literature, Sav.C., Islamic Azad University, Saveh, Iran

2. Rahim Taher^{✉*}: Department of Persian Language and Literature, Sav.C., Islamic Azad University, Saveh, Iran.

3. Beheshteh Niusha[✉]: Department of Psychology, Sav.C., Islamic Azad University, Saveh, Iran

*Corresponding Author's Email Address: year2026@iau.ac.ir

Abstract:

Objective: This study aimed to examine the association between interest in and engagement with poetry and quality-of-life satisfaction among individuals who were blind or visually impaired and to determine whether gender influenced this association.

Methods and Materials: This applied, cross-sectional study employed a descriptive causal-comparative design. The study population consisted of individuals with blindness or low vision aged 17–40 years in Tehran, Iran. Using convenience sampling, 60 participants, including 30 women and 30 men, were recruited and classified into four groups of 15 according to gender and interest in poetry: poetry-engaged men, non-engaged men, poetry-engaged women, and non-engaged women. Quality-of-life satisfaction was assessed using the Endicott Quality of Life Enjoyment and Satisfaction Questionnaire (Q-LES-Q). Inferential analyses included two-way analysis of variance (ANOVA), one-way ANOVA, Tukey's post hoc test, and item-level univariate analyses. Statistical analyses were conducted using SPSS version 26, with the significance level set at 0.05.

Findings: Two-way ANOVA revealed a significant main effect of interest in poetry on quality-of-life satisfaction ($F(1,56)=5.82$, $p=0.019$, $\eta^2p=0.094$). However, neither the main effect of gender ($F(1,56)=0.01$, $p=0.937$) nor the interaction between gender and interest in poetry ($F(1,56)=0.21$, $p=0.649$, $\eta^2p=0.004$) was significant. The one-way ANOVA comparing the four groups was also non-significant ($F(3,56)=2.01$, $p=0.123$), and Tukey's post hoc test identified no significant pairwise differences. Item-level analyses according to poetry engagement indicated significant differences in leisure activities ($F=8.53$, $p=0.005$), daily functioning ($F=8.44$, $p=0.005$), and mood ($F=5.84$, $p=0.019$). Gender-based analyses identified a significant difference only for the work/education item ($F=5.47$, $p=0.023$).

Conclusion: Engagement with poetry was significantly associated with greater quality-of-life satisfaction among individuals with visual impairments, while gender did not significantly modify this association. Given the cross-sectional causal-comparative design, these findings indicate an association rather than a causal effect and support further investigation of poetry as an accessible cultural resource for individuals with visual impairments.

Keywords: Visual Impairment, Blindness, Low Vision, Poetry, Literature, Quality of Life, Life Satisfaction.

How to Cite: Zarafatangiz, F., Taher, R., & Niusha, B. (2027). The Association Between Engagement with Poetry and Quality-of-Life Satisfaction Among Individuals with Visual Impairments. *Journal of Experimental and Cognitive Psychology*, 4(3), 1-21.

Received: 03 May 2026
Revised: 06 August 2026
Accepted: 14 August 2026
Initially Published: 16 August 2026
Final Publication: 23 August 2027

Copyright: © 2027 by the authors.
Published under the terms and
conditions of Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0
International (CC BY-NC 4.0) License.

بررسی تأثیر ادبیات شعری بر رضایت از کیفیت زندگی افراد دارای آسیب بینایی

۱. فاطمه ظرافت انگیز¹: گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران

۲. رحیم طاهر²: گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران. (نویسنده مسئول)

۳. بهشته نیوشا³: گروه روانشناسی، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران

*پست الکترونیک نویسنده مسئول: year2026@iaua.ac.ir

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه علاقه و آشنایی با شعر با رضایت از کیفیت زندگی افراد نابینا و کم بینا و تعیین نقش جنسیت در این رابطه انجام شد.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای و مقطعی بود. جامعه آماری شامل افراد نابینا و کم‌بینای ۱۷ تا ۴۰ سال شهر تهران بود که از میان آنان ۶۰ نفر، شامل ۳۰ زن و ۳۰ مرد، به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. شرکت‌کنندگان بر اساس جنسیت و علاقه به شعر در چهار گروه ۱۵ نفره مردان علاقه‌مند به شعر، مردان بی‌علاقه به شعر، زنان علاقه‌مند به شعر و زنان بی‌علاقه به شعر قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه لذت و رضایت از کیفیت زندگی اندیکت (Q-LES-Q) گردآوری و با تحلیل واریانس دواره، تحلیل واریانس یک‌راهه و تحلیل‌های تک‌متغیره گویه‌ها در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ و در سطح معناداری ۰.۰۵ تحلیل شدند.

یافته‌ها: تحلیل واریانس دواره نشان داد اثر اصلی علاقه به شعر بر رضایت و کیفیت زندگی معنادار بود ($F(1,56)=5.82$ ، $p=0.019$ ، $\eta^2p=0.094$)، اما اثر اصلی جنسیت ($F(1,56)=0.01$ ، $p=0.937$) و اثر تعاملی جنسیت و علاقه به شعر ($F(1,56)=0.21$ ، $p=0.649$ ، $\eta^2p=0.004$) معنادار نبود. تحلیل واریانس یک‌راهه چهار گروه نیز معنادار نبود ($F(3,56)=2.01$ ، $p=0.123$) و آزمون تعقیبی توکی هیچ تفاوت زوجی معناداری نشان نداد. در تحلیل گویه‌ها بر حسب علاقه به شعر، تفاوت معناداری در اوقات فراغت ($F=8.53$ ، $p=0.005$)، عملکرد روزانه ($F=8.44$ ، $p=0.005$) و خلق‌وخو ($F=5.84$ ، $p=0.019$) مشاهده شد. در مقایسه بر حسب جنسیت، تنها گویه کار و تحصیل تفاوت معناداری داشت ($F=5.47$ ، $p=0.023$).

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان می‌دهند علاقه و انس با شعر با رضایت بیشتر از کیفیت زندگی در افراد دارای آسیب بینایی ارتباط دارد و این ارتباط تحت تأثیر جنسیت قرار نمی‌گیرد؛ با این حال، به دلیل ماهیت مقطعی و علی-مقایسه‌ای مطالعه، نتایج بیانگر رابطه آماری هستند و نمی‌توان از آن‌ها رابطه علی استنباط کرد.

کلیدواژگان: آسیب بینایی، نابینایی، کم‌بینایی، شعر، ادبیات، کیفیت زندگی، رضایت از زندگی.

نحوه استناددهی: ظرافت انگیز، فاطمه، طاهر، رحیم، و نیوشا، بهشته. (۱۴۰۶). بررسی تأثیر ادبیات شعری بر رضایت از کیفیت زندگی افراد دارای آسیب بینایی. *روانشناسی تجربی و شناختی*، ۴(۳)، ۱-۲۱.

تاریخ دریافت: ۱۳ اردیبهشت ۱۴۰۵

تاریخ بازنگری: ۱۵ مرداد ۱۴۰۵

تاریخ پذیرش: ۲۳ مرداد ۱۴۰۵

تاریخ انتشار اولیه: ۲۵ مرداد ۱۴۰۵

تاریخ انتشار نهایی: ۱ شهریور ۱۴۰۶

مجوز و حق نشر: © ۱۴۰۶ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

Extended Abstract

Introduction

Visual impairment is a multidimensional condition that extends beyond the loss or reduction of visual functioning and can influence psychological well-being, independence, social participation, educational and occupational functioning, and overall quality of life. Individuals who are blind or have low vision often need to reorganize their interaction with the physical and social environment and rely more extensively on nonvisual channels for obtaining information, communicating with others, and participating in everyday activities. Earlier scholarship on exceptional populations has emphasized that visual disability may be associated with distinctive developmental, educational, psychological, and adaptive experiences (Kāra, 1992). Research comparing the lifestyles of blind, low-vision, and sighted youths has likewise shown that visual status may influence patterns of participation in everyday activities and social life (Wolffe & Sacks, 1997). Consequently, the quality of life of people with visual impairments should be understood not simply in terms of clinical visual functioning but also in relation to psychological, social, environmental, and cultural resources.

Previous research has documented several challenges potentially associated with visual impairment. Difficulties in independent mobility, access to the environment, and performance of activities of daily living may affect perceived autonomy and life satisfaction. The experiences of adults with acquired blindness indicate that environmental conditions are closely connected with their ability to perform everyday activities independently (Askari et al., 2011). Studies addressing the needs of blind and visually impaired populations have similarly highlighted the importance of accessibility, participation, independence, and appropriate social support (Gold & Simson, 2005). In addition, visual impairment may be accompanied by psychological consequences. Population-based findings have indicated associations between visual impairment and poorer mental

health outcomes, including depressive experiences and social difficulties (Cho et al., 2015). Differences in self-concept and social adjustment have also been observed when individuals with visual impairment are compared with sighted individuals (Tabar et al., 2012), while research on self-esteem and resilience has further demonstrated the importance of psychological resources in adaptation to blindness (Kazemi, 2017).

The social context is another major determinant of adjustment and quality of life. Research has identified differences in social skills among blind, deaf, and sighted students (Biabangard, 2005), whereas studies of interaction between sighted and blind or partially sighted individuals have shown that communication difficulties may arise not only from sensory limitations but also from social expectations and patterns of interaction (Coates, 2003). Research on blind and low-vision couples has similarly demonstrated that family participation, collaboration, parenting, and the management of everyday responsibilities constitute important dimensions of their lived experiences (Fallah Yakhdan et al., 2019). Such evidence suggests that quality of life among individuals with visual impairments is determined by the interaction of sensory limitations with psychological resources, social environments, opportunities for participation, and access to meaningful activities.

Importantly, several psychological interventions have demonstrated that psychological well-being among people with visual impairments is modifiable. Life-skills training has been associated with improvements in self-esteem and assertiveness among blind girls (Atashpoor et al., 2009), and positive-thinking training has been examined as a means of enhancing happiness and reducing irrational beliefs among blind adolescents (Arjmandnia et al., 2017). Acceptance and commitment therapy has also been reported to reduce perceived stress and improve social adjustment in youths with visual impairment (Mirzaie Varzaneh et al., 2020). Furthermore, group schema therapy has been investigated for reducing rejection sensitivity among individuals with

blindness and low vision (Gashooli et al., 2022). These findings support the view that psychological adjustment and quality of life are not fixed consequences of visual loss and may be influenced by cognitive, emotional, social, and behavioral resources.

Within this context, poetry may represent a particularly accessible cultural resource. Unlike many visually dependent art forms, poetry can be experienced through listening, Braille reading, memorization, recitation, and auditory interaction. Its rhythm, imagery, metaphor, emotional language, and symbolic meanings may provide opportunities for emotional expression, cognitive reframing, imagination, and meaning-making. The study of imagery in the poetry of blind poets has demonstrated that visual impairment does not prevent the development of rich literary imagery and imaginative representation (Sadeghitabar, 2018). Likewise, analysis of language, imagery, and emotion in the poetry of Rūdakī has emphasized the close relationship between linguistic expression, imagery, and affective experience in Persian poetry (Modarresi & Rasoulīan, 2025). These characteristics suggest that poetry may be particularly relevant to individuals who rely more extensively on auditory and imaginative channels of experience.

Recent studies in poetry therapy provide additional support for this proposition. Cognitive self-compassion with an emphasis on poetry therapy has been examined in relation to psychological well-being and post-traumatic stress symptoms (Beiranvand et al., 2021). Group poetry therapy has also been associated with changes in stress, anxiety, ego-resilience, and psychological well-being (Park et al., 2022). More recently, cognitive-behavioral poetry therapy has been investigated as an intervention for promoting positive psychological functioning among adolescents (Yang & Zheng, 2025), while the feasibility of psychologically informed poetry therapy for depressive symptoms has also received attention (Ouyang et al., 2026). Although these studies were not specifically conducted among visually

impaired populations, they suggest that engagement with poetry may be relevant to emotional well-being. Therefore, the present study examined whether interest in and familiarity with poetry were associated with quality-of-life satisfaction among individuals who were blind or had low vision and whether this relationship differed according to gender.

Methods and Materials

The present study was applied in purpose and employed a cross-sectional, descriptive causal-comparative design. The statistical population consisted of blind and low-vision individuals aged 17 to 40 years residing in Tehran, Iran. Using convenience sampling, 60 participants were recruited, including 30 men and 30 women. Participants were classified according to both gender and interest in poetry, resulting in four groups of 15 participants: men interested in poetry, men not interested in poetry, women interested in poetry, and women not interested in poetry. Thus, the study used a 2×2 between-subjects factorial design in which poetry interest and gender served as the independent variables.

Quality-of-life satisfaction was measured using the Endicott Quality of Life Enjoyment and Satisfaction Questionnaire (Q-LES-Q). The instrument consisted of 14 items rated on a five-point Likert scale ranging from 1 (very poor) to 5 (very good), with higher total scores indicating more favorable quality of life. Internal consistency was assessed using Cronbach's alpha. Descriptive statistics included frequency, percentage, mean, standard deviation, median, minimum, maximum, standard error, and 95% confidence intervals. Prior to inferential analysis, standardized residuals and boxplots were examined for outliers, and skewness and kurtosis indices were evaluated for normality. The principal hypotheses were tested using two-way ANOVA to determine the main effects of poetry interest and gender and their interaction on total quality-of-life satisfaction. Complementary one-way ANOVA and Tukey post hoc comparisons were also conducted across the four groups. Item-level univariate analyses were performed

to explore differences by poetry interest and gender. Statistical analyses were conducted using SPSS version 26, with the significance level set at 0.05.

Findings

The assumptions required for the inferential analyses were satisfied. Skewness and kurtosis values in all four groups were within ± 2 , and no standardized score exceeded an absolute value of 3.29, supporting the absence of serious outliers and substantial departures from normality.

The two-way ANOVA showed a statistically significant main effect of interest in poetry on total quality-of-life satisfaction, $F(1, 56) = 5.82$, $p = 0.019$, $\eta^2 p = 0.094$. Participants interested in poetry had higher quality-of-life satisfaction scores than participants who were not interested in poetry. The mean difference between the two poetry-interest groups was 5.10 points, with a 95% confidence interval ranging from 0.87 to 9.33. In contrast, the main effect of gender was not statistically significant, $F(1, 56) = 0.01$, $p = 0.937$, with a negligible effect size. The mean difference between women and men was only 0.17 points. The interaction between gender and interest in poetry was also non-significant, $F(1, 56) = 0.21$, $p = 0.649$, $\eta^2 p = 0.004$, indicating that the association between poetry interest and quality-of-life satisfaction did not significantly differ between men and women.

A complementary one-way ANOVA comparing the four gender-by-poetry groups was not significant, $F(3, 56) = 2.01$, $p = 0.123$, $\eta^2 = 0.097$. Tukey's post hoc test revealed no statistically significant pairwise differences between the four groups.

At the item level, participants interested in poetry demonstrated significantly better scores in leisure activities, $F(1, 58) = 8.53$, $p = 0.005$, $\eta^2 = 0.128$; daily functioning, $F(1, 58) = 8.44$, $p = 0.005$, $\eta^2 = 0.127$; and mood, $F(1, 58) = 5.84$, $p = 0.019$, $\eta^2 = 0.091$. The total-scale item-based comparison was also significant, $F(1, 58) = 7.87$, $p = 0.007$, $\eta^2 = 0.119$. No significant poetry-interest differences were found for economic status, living conditions, family relationships, visual status, or several other domains. Gender-based item

analyses revealed only one statistically significant difference, relating to work and education, $F(1, 58) = 5.47$, $p = 0.023$, $\eta^2 = 0.086$, with men reporting higher scores than women. No gender difference was found in the total mean score.

Discussion and Conclusion

The principal finding of the study was that interest in poetry was significantly associated with greater quality-of-life satisfaction among individuals with visual impairments. This association was particularly apparent in leisure activities, daily functioning, and mood. These findings suggest that engagement with poetry may correspond with dimensions of life that are closely related to emotional experience, meaningful use of time, and perceived competence in daily life.

One possible explanation is that poetry provides an accessible form of cultural and emotional engagement that does not depend heavily on visual functioning. Through auditory experience, memorization, Braille, recitation, and imagination, individuals with visual impairments can engage with poetic language in ways that facilitate emotional expression, enjoyment, reflection, and mental imagery. Poetry may therefore enrich leisure time and provide an activity that can be pursued independently or socially. Its symbolic and emotional qualities may also contribute to mood regulation and a more meaningful interpretation of personal experiences.

The absence of significant gender effects indicates that overall quality-of-life satisfaction was broadly similar among men and women in this sample. More importantly, gender did not significantly moderate the association between poetry interest and quality of life. Thus, the observed advantage associated with poetry interest appeared to occur in both men and women. The isolated gender difference in work and education should be interpreted cautiously because it was not accompanied by an overall gender difference and may reflect contextual differences in educational, employment, or social opportunities rather than a general gender-related difference in quality of life.

Overall, the findings indicate that interest in poetry is associated with higher perceived quality of life among blind and low-vision individuals, particularly in affective and activity-related domains. Nevertheless, the cross-sectional causal-comparative design does not permit causal inference. It cannot be concluded that engagement with poetry directly improves quality of life, because individuals with higher

baseline well-being, stronger cultural interests, greater educational resources, or more active lifestyles may also be more inclined to engage with poetry. The findings therefore support further controlled investigation of poetry as an accessible cultural resource and potential complementary component of psychosocial and rehabilitation programs for people with visual impairments.

نشان می‌دهد که کاهش بینایی ممکن است با چالش‌هایی در استقلال، سلامت، سازگاری و مشارکت اجتماعی همراه شود (Sharts-Hopko, 2009). همچنین بررسی نیازهای افراد نابینا و کم‌بینا نشان داده است که مسائل مرتبط با استقلال، دسترسی، مشارکت اجتماعی و برخورداری از حمایت مناسب، از مؤلفه‌های مهم تجربه زیسته این جمعیت به شمار می‌روند (Gold & Simson, 2005). در سطح فعالیت‌های روزمره نیز تجربه بزرگسالان دارای نابینایی اکتسابی نشان می‌دهد که ویژگی‌های محیط و نحوه سازمان‌دهی فعالیت‌ها می‌توانند نقش مهمی در توانایی فرد برای انجام امور روزانه داشته باشند (Askari et al., 2011). بنابراین، هر عاملی که بتواند احساس کفایت، معنای زندگی، تجربه هیجان‌های مثبت یا مشارکت فرد در فعالیت‌های لذت‌بخش را افزایش دهد، بالقوه می‌تواند با رضایت بیشتر از کیفیت زندگی همراه باشد.

یکی از مهم‌ترین پیامدهای آسیب بینایی، احتمال بروز دشواری در سازگاری اجتماعی و شکل‌گیری برخی مشکلات روان‌شناختی است. یافته‌های پژوهشی نشان داده‌اند که کاهش بینایی می‌تواند با پیامدهایی در حوزه سلامت روان همراه باشد و افراد دارای آسیب بینایی در معرض تجربه مشکلاتی مانند افسردگی، تنهایی و محدودیت در مشارکت اجتماعی قرار گیرند (Cho et al., 2015). از سوی دیگر، مقایسه افراد نابینا و بینا نشان داده است که تفاوت‌هایی در خودپنداره و سازگاری اجتماعی ممکن است وجود داشته باشد و این تفاوت‌ها اهمیت توجه به منابع روان‌شناختی و اجتماعی حمایت‌کننده را برجسته می‌سازند (Tabar et al., 2012). همچنین بررسی عزت‌نفس و تاب‌آوری در افراد نابینا و بینا، ضرورت توجه به توانمندی‌های روان‌شناختی افراد دارای آسیب بینایی و پرهیز از تقلیل تجربه آنان به محدودیت حسی را نشان داده است (Kazemi, 2017). این یافته‌ها بیانگر آن است که کیفیت زندگی این افراد برآیند تعامل محدودیت‌های

بینایی یکی از مهم‌ترین مجاری دریافت اطلاعات از محیط و از بنیادی‌ترین مؤلفه‌های تعامل انسان با جهان پیرامون است و اختلال در آن می‌تواند دامنه وسیعی از فعالیت‌های فردی، اجتماعی، تحصیلی، شغلی و روان‌شناختی را تحت تأثیر قرار دهد. نابینایی و کم‌بینایی صرفاً به معنای کاهش یا فقدان یک کارکرد حسی نیست، بلکه تجربه‌ای چندبعدی است که می‌تواند نحوه ادراک محیط، استقلال عملکردی، تعاملات اجتماعی، فرصت‌های آموزشی و شغلی، تجربه هیجانی و در نهایت ارزیابی فرد از کیفیت زندگی خود را دگرگون سازد. مطالعات حوزه کودکان و افراد دارای نیازهای ویژه از دیرباز نشان داده‌اند که محدودیت‌های حسی می‌توانند با شیوه‌های متفاوت سازگاری روان‌شناختی و اجتماعی همراه باشند و بررسی وضعیت افراد نابینا مستلزم توجه هم‌زمان به ظرفیت‌های فردی و محدودیت‌های محیطی است (Kāra, 1992). همچنین پژوهش‌های مربوط به سبک زندگی نوجوانان نابینا و کم‌بینا نشان داده‌اند که تفاوت در دسترسی به فعالیت‌ها، فرصت‌های مشارکت و تجارب روزمره می‌تواند الگوی زندگی این افراد را از هم‌تایان بینای آنان متمایز سازد (Wolffe & Sacks, 1997). از این رو، کیفیت زندگی افراد دارای آسیب بینایی را نمی‌توان صرفاً با شاخص‌های پزشکی یا میزان حدت بینایی توضیح داد، بلکه باید عوامل روان‌شناختی، اجتماعی، فرهنگی و فعالیت‌های معنادار زندگی آنان نیز مورد توجه قرار گیرند.

کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی است که ارزیابی فرد از وضعیت جسمانی، روان‌شناختی، روابط اجتماعی، فعالیت‌های روزانه، اوقات فراغت، محیط زندگی و میزان رضایت کلی او را در بر می‌گیرد. در افراد دارای آسیب بینایی، محدودیت در تحرک، دسترسی به محیط، انجام برخی فعالیت‌های روزمره و برخورداری از فرصت‌های مستقل اجتماعی می‌تواند بر این ارزیابی اثرگذار باشد. مرور پژوهش‌های مرتبط با نابینایی و کم‌بینایی در بزرگسالان

محیطی با منابع درونی، راهبردهای سازگاری و فرصت‌های اجتماعی و فرهنگی آنان است.

تعاملات اجتماعی نیز در تجربه نابینایی نقش اساسی دارند. محدودیت بینایی می‌تواند بر نحوه برقراری ارتباط با دیگران، دریافت نشانه‌های غیرکلامی و مشارکت در موقعیت‌های اجتماعی اثر بگذارد. مطالعات مربوط به مهارت‌های اجتماعی، تفاوت‌هایی میان دانش‌آموزان نابینا، ناشنوا و بینا گزارش کرده‌اند که اهمیت آموزش و حمایت اجتماعی هدفمند را مطرح می‌کند (Biabangard, 2005). افزون بر این، پژوهش درباره ارتباط میان افراد بینا و نابینا یا کم‌بینا نشان داده است که مشکلات ارتباطی فقط ناشی از ویژگی‌های فرد دارای آسیب بینایی نیست، بلکه شیوه تعامل، انتظارات و ساخت اجتماعی ارتباط نیز می‌تواند در ایجاد یا تشدید دشواری‌ها نقش داشته باشند (Coates, 2003). بنابراین، بهبود کیفیت زندگی افراد دارای آسیب بینایی مستلزم رویکردی است که علاوه بر توان‌بخشی جسمانی، ابعاد ارتباطی، فرهنگی و معنایی زندگی آنان را نیز در نظر گیرد.

این ضرورت در مطالعات انجام‌شده در بافت ایرانی نیز آشکار است. تجربه زیسته زوج‌های نابینا و کم‌بینا نشان داده است که آنان در زمینه مشارکت خانوادگی، همکاری، والدگری و مدیریت الزامات زندگی مشترک با مجموعه‌ای از تجارب و چالش‌های ویژه مواجه‌اند که در عین حال می‌تواند با راهبردهای سازگارانه و ظرفیت‌های فردی آنان همراه شود (Fallah, 2019). چنین شواهدی نشان می‌دهد که نابینایی لزوماً به معنای فقدان رضایت، شادکامی یا زندگی کارآمد نیست و کیفیت زندگی می‌تواند بر اساس منابع روانی، روابط اجتماعی و شیوه مواجهه فرد با محدودیت‌ها تغییر کند. در کنار این عوامل، شرایط شغلی و فشارهای محیط کار نیز ممکن است بخشی از تجربه کلی زندگی افراد را تشکیل دهند. برای مثال، پژوهش در حوزه استرس شغلی نشان داده است که فشارهای محیط کار

می‌تواند با پیامدهای نامطلوب عملکردی و آسیب‌های مرتبط با کار همراه باشند (Souri et al., 2006). اگرچه این یافته مستقیماً به افراد دارای آسیب بینایی اختصاص ندارد، اما اهمیت در نظر گرفتن شرایط محیطی و شغلی در ارزیابی جامع رضایت از زندگی را برجسته می‌کند.

بر همین اساس، بخش قابل‌توجهی از تحقیقات توان‌بخشی روان‌شناختی به شناسایی مداخلاتی اختصاص یافته است که بتوانند منابع درونی افراد دارای آسیب بینایی را تقویت کنند. آموزش مهارت‌های زندگی برای دختران نابینا توانسته است در برخی مؤلفه‌ها از جمله عزت‌نفس و جرأت‌ورزی بهبود ایجاد کند و نشان دهد که متغیرهای روان‌شناختی این گروه قابلیت تغییر از طریق آموزش را دارند (Atashpoor et al., 2009). همچنین آموزش مثبت‌اندیشی در نوجوانان نابینا با هدف بهبود شادکامی و کاهش باورهای غیرمنطقی مورد استفاده قرار گرفته و نتایج آن بر ظرفیت مداخلات مبتنی بر روان‌شناسی مثبت برای ارتقای بهزیستی این جمعیت تأکید کرده است (Arjmandnia et al., 2017). این یافته‌ها از این دیدگاه حمایت می‌کنند که کیفیت تجربه زندگی افراد نابینا و کم‌بینا ثابت و از پیش تعیین‌شده نیست و می‌تواند با تقویت منابع شناختی و هیجانی دگرگون شود.

مداخلات روان‌شناختی جدیدتر نیز نتایج مشابهی ارائه کرده‌اند. درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد در جوانان دارای آسیب بینایی با کاهش استرس ادراک‌شده و افزایش سازگاری اجتماعی همراه بوده است (Mirzaie, 2020). از سوی دیگر، طرحواره‌درمانی گروهی در افراد نابینا و کم‌بینا برای کاهش حساسیت به طرد به کار گرفته شده و شواهدی در حمایت از اثربخشی مداخلات روان‌شناختی ساختاریافته در این جمعیت ارائه کرده است (Gashooli et al., 2022). مجموعه این مطالعات نشان می‌دهد که مداخله در فرایندهای شناختی، هیجانی و بین‌فردی می‌تواند تجربه روان‌شناختی افراد دارای آسیب بینایی را بهبود بخشد. با این حال، بسیاری از

این روش‌ها نیازمند درمانگر، جلسات سازمان‌یافته، دسترسی به خدمات تخصصی و منابع مالی و زمانی مشخص هستند. در نتیجه، شناسایی منابع فرهنگی در دسترس، کم‌هزینه و قابل استفاده در زندگی روزمره که بتوانند با تجربه مثبت، تنظیم هیجان و رضایت از زندگی ارتباط داشته باشند، از اهمیت قابل توجهی برخوردار است.

در این میان، ادبیات و به‌ویژه شعر می‌تواند یکی از منابع فرهنگی بالقوه مهم باشد. شعر تنها یک شکل هنری یا وسیله سرگرمی نیست، بلکه ساختاری زبانی و عاطفی است که از طریق ریتم، موسیقی کلام، استعاره، تصویرسازی، روایت و بازنمایی تجربیات انسانی می‌تواند فرایندهای شناختی و هیجانی مخاطب را فعال کند. این ویژگی برای افراد دارای آسیب بینایی اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا تجربه شعر برخلاف بسیاری از هنرهای متکی بر محرک‌های دیداری، می‌تواند از طریق شنیدن، خواندن بریل، حافظه، گفت‌وگو و بازنمایی ذهنی در دسترس آنان قرار گیرد. مطالعه تصویرسازی در شعر شاعران نابینا نیز نشان داده است که فقدان یا محدودیت بینایی مانع شکل‌گیری جهان تصویری غنی در تجربه ادبی نمی‌شود و شاعران نابینا قادرند از ظرفیت‌های زبانی و ذهنی برای خلق تصاویر ادبی استفاده کنند (Sadeghitabar, 2018). این امر می‌تواند بیانگر ظرفیت شعر در فعال‌سازی تخیل و بازسازی ذهنی تجربه‌هایی باشد که الزاماً وابسته به ادراک بصری مستقیم نیستند.

ادبیات فارسی، به‌ویژه شعر کلاسیک، از نظر زبان عاطفی، تصویرپردازی، موسیقی و پرداختن به مضامینی مانند زندگی، رنج، امید، عشق، فقدان، خرد، گذر زمان و معنا، ظرفیت ویژه‌ای برای درگیر ساختن تجربه درونی مخاطب دارد. بررسی زبان، تصویر و عاطفه در شعر رودکی نشان داده است که مؤلفه‌های زبانی و تصویری شعر به‌صورت پیوسته با انتقال تجربه هیجانی و معنایی ارتباط دارند (Modarresi & Rasoulia, 2025). چنین ویژگی‌هایی ممکن است برای افرادی که بخشی از اطلاعات محیطی را از

طریق مجاری غیر دیداری دریافت می‌کنند اهمیت بیشتری پیدا کند؛ زیرا شعر با استفاده از نشانه‌های کلامی، موسیقایی و تخیلی امکان بازآفرینی تجربه را در ذهن فراهم می‌سازد. از این منظر، انس با شعر می‌تواند علاوه بر پر کردن بخشی از اوقات فراغت، به ایجاد تجربه لذت‌بخش، تحریک تخیل، پردازش هیجان و معنا بخشیدن به رویدادهای زندگی کمک کند.

در سال‌های اخیر، کاربرد هدفمند شعر در مداخلات روان‌شناختی نیز توجه پژوهشگران را به خود جلب کرده است. پژوهشی که خودشفقتی شناختی را با تأکید بر شعردرمانی به کار گرفته است، تأثیر این رویکرد را بر بهزیستی روان‌شناختی و نشانه‌های اختلال استرس پس از سانحه در زنان بررسی کرده و از قابلیت تلفیق شعر با فرایندهای درمانی روان‌شناختی حمایت کرده است (Beiranvand et al., 2021). همچنین اجرای برنامه گروهی شعردرمانی در دانشجویان پرستاری با بررسی متغیرهایی مانند استرس، اضطراب، تاب‌آوری ایگو و بهزیستی روان‌شناختی همراه بوده است و نشان می‌دهد شعر می‌تواند در قالب یک مداخله ساختاریافته برای هدف‌گیری مؤلفه‌های هیجانی و سازگاری مورد استفاده قرار گیرد (Park et al., 2022). اهمیت این یافته‌ها در آن است که شعر را از جایگاه صرفاً زیبایی‌شناختی فراتر برده و امکان استفاده از آن را به‌عنوان بستری برای بیان، بازشناسی و تنظیم تجربه هیجانی مطرح می‌کنند.

شواهد جدیدتر نیز این جهت‌گیری را تقویت می‌کنند. در یک کارآزمایی تصادفی کنترل‌شده، شعردرمانی مبتنی بر اصول درمان شناختی-رفتاری برای تقویت مؤلفه‌های روان‌شناسی مثبت در نوجوانان چینی مورد بررسی قرار گرفته است (Yang & Zheng, 2025). چنین رویکردی نشان می‌دهد که محتوای شعری می‌تواند با سازوکارهای شناخته‌شده روان‌درمانی، از جمله بازسازی شناختی، بازاندیشی در تجربه و تقویت نگرش‌های سازگارانه، ادغام شود. همچنین تحلیل امکان‌پذیری شعردرمانی بر اساس نظریه‌های

مربوط به شعر عمدتاً یا به تحلیل ادبی آثار شاعران نابینا پرداخته‌اند (Sadeghitabar, 2018)، یا شعر را در قالب یک مداخله درمانی ساختاریافته در جمعیت‌های دیگر بررسی کرده‌اند (Ouyang et al., 2026; Park et al., 2022; Yang & Zheng, 2025). از این رو، هنوز روشن نیست که آیا در شرایط طبیعی زندگی، افراد نابینا و کم‌بینایی که با شعر انس و علاقه بیشتری دارند، در مقایسه با هم‌تایان بی‌علاقه به شعر از رضایت بیشتری از کیفیت زندگی برخوردارند یا خیر.

علاوه بر این، بررسی نقش جنسیت نیز اهمیت دارد؛ زیرا فرصت‌های اجتماعی، شغلی، تحصیلی و فرهنگی زنان و مردان دارای آسیب بینایی ممکن است یکسان نباشد و در نتیجه رابطه میان فعالیت‌های فرهنگی و کیفیت زندگی می‌تواند بر حسب جنسیت تغییر کند. یافته‌های پیشین درباره مهارت‌های اجتماعی دختران نابینا (Biabangard, 2005)، تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی در دختران نابینا (Atashpoor et al., 2009) و تجارب اجتماعی و خانوادگی افراد دارای آسیب بینایی (Fallah Yakhdan et al., 2019) نشان می‌دهند که توجه به بستر جنسیتی و اجتماعی در تحلیل کیفیت زندگی ضروری است. بنابراین، بررسی هم‌زمان علاقه به شعر و جنسیت می‌تواند تصویر دقیق‌تری از عوامل مرتبط با رضایت از زندگی در این جمعیت ارائه دهد و مشخص سازد که آیا ارتباط احتمالی میان شعر و کیفیت زندگی ماهیتی عمومی دارد یا در زنان و مردان به شکل متفاوتی ظاهر می‌شود.

در مجموع، شواهد موجود نشان می‌دهند که افراد دارای آسیب بینایی با مجموعه‌ای از چالش‌های عملکردی، اجتماعی و روان‌شناختی مواجه‌اند، اما در عین حال از ظرفیت قابل توجهی برای سازگاری، رشد روان‌شناختی و بهره‌گیری از منابع فرهنگی برخوردارند. یافته‌های مربوط به خودپنداره، تاب‌آوری، مهارت‌های اجتماعی، سازگاری و مداخلات روان‌شناختی نشان می‌دهند که تجربه زندگی این افراد حاصل تعامل پیچیده میان محدودیت‌های

روان‌شناختی برای بهبود نشانه‌های افسردگی نوجوانان، بار دیگر بر ظرفیت بالقوه شعر در حوزه سلامت روان تأکید کرده است (Ouyang et al., 2026). اگرچه این مطالعات عمدتاً بر جمعیت‌های فاقد آسیب بینایی انجام شده‌اند، نتایج آن‌ها مبنایی نظری برای این فرض فراهم می‌کنند که مواجهه منظم و معنادار با شعر ممکن است با مؤلفه‌های مثبت بهزیستی و کیفیت زندگی مرتبط باشد.

از منظر نظری، چند سازوکار احتمالی می‌تواند رابطه میان انس با شعر و کیفیت زندگی را توضیح دهد. نخست، شعر می‌تواند بستری برای نام‌گذاری، تجربه و تنظیم هیجان‌ها فراهم سازد؛ فرد هنگام مواجهه با زبان شاعرانه ممکن است تجربه‌هایی را که پیش‌تر مبهم یا بیان‌ناپذیر بوده‌اند در قالب کلمات و تصاویر ذهنی سازمان دهد. دوم، شعر می‌تواند از طریق همانندسازی با تجربه شاعر یا شخصیت‌های بازنمایی‌شده، احساس تنهایی را کاهش دهد و نوعی تجربه اشتراک انسانی ایجاد کند. سوم، ریتم و موسیقی کلام می‌تواند لذت حسی مستقلی ایجاد کند که وابستگی اندکی به دریافت دیداری دارد. چهارم، مضامین امید، معنا، پایداری و پذیرش رنج ممکن است به بازنگری شناختی تجربه‌های دشوار کمک کنند. این سازوکارها با شواهد موجود درباره قابلیت تغییر شادکامی، سازگاری، حساسیت به طرد و استرس در افراد نابینا و کم‌بینا همسو هستند (Arjmandnia et al., 2017; Gashooli et al., 2022; Mirzaie Varzaneh et al., 2020).

با وجود این ظرفیت نظری و شواهد مربوط به شعردرمانی، پژوهش مستقیم درباره رابطه طبیعی و روزمره افراد دارای آسیب بینایی با شعر و رضایت آنان از کیفیت زندگی همچنان محدود است. بخش عمده تحقیقات موجود درباره نابینایی بر مشکلات سازگاری، عملکرد روزانه، سلامت روان، مهارت‌های اجتماعی و نیازهای توان‌بخشی تمرکز داشته‌اند (Askari et al., 2005; Gold & Simson, 2015; Cho et al., 2011). در مقابل، مطالعات

حسی و منابع شخصی و محیطی است (Kazemi, 2017; Tabar et al., 2012). شعر به دلیل ماهیت شنیداری، عاطفی، تصویرساز و معناآفرین خود می‌تواند یکی از این منابع باشد و به‌ویژه در فرهنگ فارسی که شعر جایگاهی برجسته در انتقال تجربه، احساس و معنا دارد، بررسی این ظرفیت واجد اهمیت نظری و کاربردی است. شناخت چنین ارتباطی می‌تواند زمینه را برای طراحی پژوهش‌های آزمایشی آینده و ارزیابی دقیق‌تر امکان استفاده از ادبیات و شعر در کنار خدمات روان‌شناختی، اجتماعی و توان‌بخشی فراهم سازد، بدون آنکه نقش عوامل ساختاری، پزشکی یا اقتصادی در کیفیت زندگی افراد دارای آسیب بینایی نادیده گرفته شود.

ازاین‌رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه علاقه و آشنایی با شعر با میزان رضایت از کیفیت زندگی افراد نابینا و کم‌بینا و تعیین نقش جنسیت در این رابطه انجام شد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش جمع‌آوری داده‌ها، توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای (پس‌رویدادی) است که به صورت مقطعی اجرا شد. جامعه آماری این مطالعه شامل افراد نابینا و کم‌بینای شهر تهران (زن و مرد) با مدرک تحصیلی بالاتر از دیپلم و در محدوده ۱۷ تا ۴۰ سال که از میان آن‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، ۶۰ نفر (۳۰ مرد و ۳۰ زن) انتخاب شدند. برای سنجش متغیر وابسته (رضایت و کیفیت زندگی)، از پرسشنامه رضایت و کیفیت زندگی اندیکت (Q-LES-Q) استفاده شد. این ابزار شامل ۱۴ گویه است که بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (از ۱ = «خیلی ضعیف» تا ۵ = «خیلی خوب») نمره‌گذاری می‌شود و نمره کل بالاتر نشان‌دهنده کیفیت زندگی مطلوب‌تر است. همسانی درونی این ابزار در مطالعه حاضر از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ارزیابی و تأیید گردید. در این پژوهش، متغیرها بدون اعمال مداخله بررسی شدند و شرکت‌کنندگان بر اساس

جنسیت و وضعیت آشنایی یا علاقه به شعر در گروه‌های مستقل قرار گرفتند. طرح پژوهش از نوع عاملی 2×2 بین‌آزمودنی بود که شامل عامل آشنایی با شعر در ۲ سطح آشنا یا علاقه‌مند و ناآشنا یا بی‌علاقه و عامل جنسیت در ۲ سطح زن و مرد بود. افراد در ۴ گروه ۱۵ نفره شامل مردان علاقه‌مند به شعر، مردان بی‌علاقه به شعر، زنان علاقه‌مند به شعر و زنان بی‌علاقه به شعر قرار گرفتند. متغیر وابسته، نمره کل رضایت و کیفیت زندگی حاصل از پرسشنامه رضایت و کیفیت زندگی اندیکت بود. این ابزار شامل ۱۴ گویه با مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از ۱، خیلی ضعیف، تا ۵، خیلی خوب، بود. برای توصیف داده‌ها از فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، کمینه و بیشینه استفاده شد. همسانی درونی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ارزیابی شد. پیش از تحلیل استنباطی، داده‌های پرت با استفاده از نمودار جعبه‌ای و باقیمانده‌های استاندارد شده بررسی شدند. نرمال بودن توزیع باقیمانده‌ها در هر یک از ۴ گروه با آزمون شاخص‌های چولگی و کشیدگی ارزیابی شد. برای آزمون فرضیه‌های اصلی از تحلیل واریانس دوراهه 2×2 استفاده شد. در این تحلیل، اثر اصلی آشنایی با شعر، اثر اصلی جنسیت و اثر متقابل جنسیت و آشنایی با شعر بر نمره کل رضایت و کیفیت زندگی بررسی شد. تمام تحلیل‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ انجام شدند و سطح معناداری آزمون‌های اصلی به صورت دوطرفه و برابر با ۰.۰۵ تعیین شد.

یافته‌ها

جهت توصیف داده‌های جمع‌آوری‌شده، از شاخص‌های آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، دامنه نمرات (کمینه و بیشینه) استفاده شد. پیش از انجام تحلیل‌های استنباطی، مفروضه‌های آماری مورد بررسی قرار گرفتند؛ داده‌های پرت با استفاده از نمودار جعبه‌ای و بررسی باقی‌مانده‌های استاندارد شده شناسایی و اصلاح شدند و نرمال بودن توزیع باقی‌مانده‌ها در هر یک از گروه‌های چهارگانه از طریق شاخص‌های چولگی

دوره چهارم، شماره سوم

و کشیدگی ارزیابی گردید. برای آزمون فرضیه‌های اصلی پژوهش و بررسی اثرات اصلی «آشنایی با شعر»، «جنسیت» و اثر متقابل (تعاملی) آن‌ها بر کیفیت زندگی، از تحلیل واریانس دوطرفه (Two-Way ANOVA) استفاده شد. با $\alpha = 0.05$ در نظر گرفته شد.

تمامی تحلیل‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶ انجام گرفت و سطح معناداری برای تمامی آزمون‌های فرضیه‌آزمایی به صورت دوطرفه برابر

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد افراد نمونه آماری بر اساس مدرک تحصیلی و وضعیت شغلی

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی	طبقات	فراوانی (تعداد)	درصد
مدرک تحصیلی	زیر دیپلم	۱	۲
	دیپلم	۲۲	۳۶
	لیسانس	۲۵	۴۱
	فوق لیسانس	۱۰	۱۷
	دکتر	۱	۲
وضعیت شغلی	نامشخص	۱	۲
	شاغل	۲۰	۳۳
	دانشجو	۱۶	۲۷
	خانه‌دار	۱۸	۳۰
	دانش‌آموز	۱	۲
	نامشخص	۵	۸
	مجموع	۶۰	۱۰۰

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی نمره رضایت و کیفیت زندگی بر حسب جنسیت و علاقه به شعر

گروه	n	میانگین	SD	SE	میان	کمینه-بیشینه	۹۵٪ CI میانگین
مردان علاقه‌مند (MI)	۱۵	۵۲.۱۳	۸.۴۳	۲.۱۸	۵۴	۳۶-۶۴	۴۷.۴۷, ۵۶.۸۰
مردان بی‌علاقه (MN)	۱۵	۴۶.۰۷	۸.۱۵	۲.۱۱	۴۵	۳۴-۵۹	۴۱.۵۵, ۵۰.۵۸
زنان علاقه‌مند (WI)	۱۵	۵۱.۳۳	۹.۱۵	۲.۳۶	۵۳	۳۷-۶۴	۴۶.۲۶, ۵۶.۴۰
زنان بی‌علاقه (WN)	۱۵	۴۷.۲۰	۶.۸۴	۱.۷۷	۴۹	۳۵-۶۱	۴۳.۴۱, ۵۰.۹۹
علاقه‌مند به شعر (کل)	۳۰	۵۱.۷۳	۸.۶۵	۱.۵۸	۵۳.۵	۳۶-۶۴	۴۸.۵۰, ۵۴.۹۶
بی‌علاقه به شعر (کل)	۳۰	۴۶.۶۳	۷.۴۲	۱.۳۵	۴۷.۵	۳۴-۶۱	۴۳.۸۶, ۴۹.۴۰
مردان (کل)	۳۰	۴۹.۱۰	۸.۷۱	۱.۵۹	۴۹	۳۴-۶۴	۴۵.۸۵, ۵۲.۳۵
زنان (کل)	۳۰	۴۹.۲۷	۸.۲۱	۱.۵۰	۴۹	۳۵-۶۴	۴۶.۲۰, ۵۲.۳۳
کل نمونه	۶۰	۴۹.۱۸	۸.۳۹	۱.۰۸	۴۹	۳۴-۶۴	۴۷.۰۲, ۵۱.۳۵

صرف‌نظر از جنسیت، میانگین نمره افراد علاقه‌مند به شعر 51.73 ± 8.65 و میانگین نمره مردان 49.10 ± 8.71 و میانگین نمره زنان 49.27 ± 8.21 بود.

و میانگین افراد بی‌علاقه به شعر 46.63 ± 7.42 بود. صرف‌نظر از وضعیت

جدول ۳. شاخص‌های نرمال بودن و داده پرت در چهار خانه طرح

گروه	چولگی (SE = ۰.۵۸)	کشیدگی (SE = ۱.۱۲)	بیشینه Z مطلق	نتیجه
MI	-۰.۳۷۵	-۰.۷۸۷	۱.۹۲	نرمال
MN	+۰.۰۳۸	-۱.۱۷۷	۱.۵۹	نرمال
WI	-۰.۲۲۵	-۱.۲۱۱	۱.۵۷	نرمال
WN	-۰.۰۴۲	-۰.۰۶۰	۲.۰۲	نرمال

تمامی مقادیر چولگی و کشیدگی در بازه ± 2 قرار گرفتند و هیچ نمره Z

با قدر مطلق بیش از ۳.۲۹ مشاهده نشد؛ بنابراین پیش‌فرض نرمال بودن و نبود

داده پرت برقرار بود.

جدول ۴. نتایج تحلیل واریانس دوره‌ای بین‌آزمودنی (جنسیت $\times$ علاقه به شعر)

منبع تغییرات	SS	df	MS	F	p	η^2p	ω^2
آشنایی با شعر (A)	۳۹۰.۱۵۰	۱	۳۹۰.۱۵۰	۵.۸۲	۰.۰۱۹	۰.۰۹۴	۰.۰۷۷
جنسیت (B)	۰.۴۱۷	۱	۰.۴۱۷	۰.۰۱	۰.۹۳۷	< ۰.۰۰۱	—
تعامل A $\times$ B	۱۴.۰۱۷	۱	۱۴.۰۱۷	۰.۲۱	۰.۶۴۹	۰.۰۰۴	—
خطا	۳۷۵۲.۴۰۰	۵۶	۶۷.۰۰۷				
کل تصحیح‌شده	۴۱۵۶.۹۸۳	۵۹					

مردان و زنان ۱.۹۳ واحد بود و فاصله اطمینان ۹۵٪ آن از ۶.۵۳- تا ۱۰.۴۰+ متغیر بود.

در تحلیل تکمیلی دوگروهی، ضریب همبستگی دورشته‌ای نقطه‌ای میان

علاقه به شعر و نمره رضایت و کیفیت زندگی برابر با r_{pb}

۰.۳۰۶ بود، $t(58) = 2.451$ ، $p = 0.017$. اندازه اثر تفاوت افراد

علاقه‌مند و بی‌علاقه به شعر نیز برابر با $d = 0.63$ بود. تفاوت زنان و مردان

دارای اندازه اثر $d = 0.02$ بود.

اثر اصلی علاقه به شعر بر نمره رضایت و کیفیت زندگی معنادار بود، $\eta_p^2 = 0.094$ ، $p = 0.019$ ، $F(1, 56) = 5.823$. میانگین

نمره افراد علاقه‌مند به شعر ۵.۱۰ واحد بیشتر از افراد بی‌علاقه به شعر بود و فاصله اطمینان ۹۵٪ این تفاوت برابر با ۰.۸۷- تا ۹.۳۳+ بود.

اثر اصلی جنسیت معنادار نبود، $p = 0.006$ ، $F(1, 56) = 0.006$

۰.۹۳۷، $\eta_p^2 < 0.001$. تفاوت میانگین زنان و مردان ۰.۱۷ واحد بود و

فاصله اطمینان ۹۵٪ آن از ۴.۰۷- تا ۴.۴۰+ متغیر بود.

اثر متقابل جنسیت و علاقه به شعر نیز معنادار نبود، $F(1, 56) =$

۰.۲۰۹، $p = 0.649$ ، $\eta_p^2 = 0.004$. تفاوت اثر علاقه به شعر میان

دوره چهارم، شماره سوم

جدول ۵. آزمون تعقیبی توکی برای مقایسه چهار گروه ($HSD = ۷.۹۱$: q بحرانی = ۳.۷۴)

مقایسه	تفاوت میانگین	q	p تقریبی	نتیجه
MI در برابر MN	۶.۰۷	۲.۸۷	≈ ۰.۱۹	غیرمعنادار
MI در برابر WN	۴.۹۳	۲.۳۳	≈ ۰.۳۳	غیرمعنادار
WI در برابر MN	۵.۲۷	۲.۴۹	≈ ۰.۲۸	غیرمعنادار
WI در برابر WN	۴.۱۳	۱.۹۶	≈ ۰.۴۸	غیرمعنادار
WN در برابر MN	۱.۱۳	۰.۵۴	≈ ۰.۹۸	غیرمعنادار
MI در برابر WI	۰.۸۰	۰.۳۸	≈ ۰.۹۹	غیرمعنادار

تحلیل واریانس یک‌راهه چهار گروه نیز معنادار نبود، $F(۳, ۵۶) = ۲.۰۱$.

$$\eta^2 = ۰.۰۹۷, p = ۰.۱۲۳$$

جدول ۶. تحلیل واریانس تک‌متغیره گویه‌ها بر حسب علاقه به شعر ($n = ۳۰$ در هر گروه)

گویه	علاقه‌مند $M \pm SD$	بی‌علاقه $M \pm SD$	تفاوت	$F(۱, ۵۸)$	p	η^2
سلامت جسمانی	۴.۱ ± ۰.۹	۳.۷ ± ۰.۹	۰.۴	۲.۹۶	۰.۰۹۱	۰.۰۴۹
خلق و خو	۴.۱ ± ۰.۸	۳.۵ ± ۱.۱	۰.۶	۵.۸۴	۰.۰۱۹	۰.۰۹۱
کار و تحصیل	۳.۹ ± ۱.۲	۳.۴ ± ۱.۲	۰.۵	۲.۶۰	۰.۱۱۲	۰.۰۴۳
فعالیت‌های خانگی	۳.۸ ± ۱.۳	۳.۲ ± ۱.۱	۰.۶	۳.۷۲	۰.۰۵۹	۰.۰۶۰
ارتباطات اجتماعی	۴.۴ ± ۰.۹	۴.۰ ± ۰.۹	۰.۴	۲.۹۶	۰.۰۹۱	۰.۰۴۹
ارتباطات خانوادگی	۴.۲ ± ۰.۸	۴.۱ ± ۰.۸	۰.۱	۰.۲۳	۰.۶۳۰	۰.۰۰۴
اوقات فراغت	۴.۰ ± ۰.۹	۳.۲ ± ۱.۲	۰.۸	۸.۵۳	۰.۰۰۵	۰.۱۲۸
عملکرد روزانه	۴.۱ ± ۰.۸	۳.۵ ± ۰.۸	۰.۶	۸.۴۴	۰.۰۰۵	۰.۱۲۷
تمایلات زناشویی	۲.۱ ± ۱.۵	۱.۷ ± ۱.۳	۰.۴	۱.۲۲	۰.۲۷۴	۰.۰۲۱
وضعیت اقتصادی	۳.۳ ± ۰.۹	۳.۳ ± ۰.۸	۰.۰	۰.۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰
شرایط خانه و زندگی	۳.۸ ± ۰.۹	۳.۸ ± ۰.۸	۰.۰	۰.۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰
تعادل جسمانی	۴.۳ ± ۱.۰	۴.۰ ± ۰.۸	۰.۳	۱.۶۵	۰.۲۰۵	۰.۰۲۸
وضعیت بینایی	۱.۷ ± ۱.۰	۱.۶ ± ۰.۸	۰.۱	۰.۱۸	۰.۶۷۰	۰.۰۰۳
خوب بودن کلی	۴.۰ ± ۱.۰	۳.۷ ± ۱.۱	۰.۳	۱.۲۲	۰.۲۷۴	۰.۰۲۱
میانگین کل مقیاس	۳.۷ ± ۰.۶	۳.۳ ± ۰.۵	۰.۴	۷.۸۷	۰.۰۰۷	۰.۱۱۹

عملکرد روزانه ($F = ۸.۴۴, p = ۰.۰۰۵$) و خلق و خو ($F = ۵.۸۴, p = ۰.۰۱۹$)

تفاوت در آستانه معناداری قرار داشت. در گویه‌های وضعیت اقتصادی و

شرایط خانه و زندگی هیچ تفاوتی مشاهده نشد ($F = ۰.۰۰, p = ۱.۰۰۰$).

تفاوت میان دو گروه در میانگین کل مقیاس معنادار بود، $F(۱, ۵۸) =$

$\eta^2 = ۰.۱۱۹, p = ۰.۰۰۷, ۷.۸۷$. در سطح گویه، تفاوت‌های معنادار برای

فعالیت‌های اوقات فراغت ($F = ۸.۵۳$)، $p = (۰.۰۰۵)$ به دست آمد. توانایی

جدول ۷. تحلیل واریانس تک‌متغیره گویه‌ها بر حسب علاقه به جنسیت ($n = 30$ در هر گروه)

گوینه	زنان $M \pm SD$	مردان $M \pm SD$	تفاوت	$F(1, 58)$	p	η^2
سلامت جسمانی	3.9 ± 1.0	3.9 ± 0.8	۰.۰	۰.۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰
خلق و خو	3.9 ± 1.0	3.8 ± 1.0	۰.۱	۰.۱۵	۰.۷۰۰	۰.۰۰۳
کار و تحصیل	3.3 ± 1.3	4.0 ± 1.0	-۰.۷	۵.۴۷	۰.۰۲۳	۰.۰۸۶
فعالیت‌های خانگی	3.7 ± 1.1	3.4 ± 1.4	۰.۳	۰.۸۵	۰.۳۶۰	۰.۰۱۴
ارتباطات اجتماعی	4.3 ± 0.9	4.1 ± 1.0	۰.۲	۰.۶۶	۰.۴۱۹	۰.۰۱۱
ارتباطات خانوادگی	4.2 ± 0.8	4.1 ± 0.8	۰.۱	۰.۲۳	۰.۶۳۰	۰.۰۰۴
اوقات فراغت	3.8 ± 1.1	3.4 ± 1.1	۰.۴	۱.۹۸	۰.۱۶۴	۰.۰۳۳
عملکرد روزانه	3.8 ± 0.8	3.8 ± 1.0	۰.۰	۰.۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰
تمایلات زناشویی	1.7 ± 1.2	2.1 ± 1.6	-۰.۴	۱.۲۰	۰.۲۷۸	۰.۰۲۰
وضعیت اقتصادی	3.2 ± 1.1	3.3 ± 0.5	-۰.۱	۰.۲۱	۰.۶۵۲	۰.۰۰۴
شرایط خانه و زندگی	3.8 ± 1.0	3.8 ± 0.6	۰.۰	۰.۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰
تعادل جسمانی	4.1 ± 1.0	4.1 ± 0.8	۰.۰	۰.۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰
وضعیت بینایی	1.7 ± 1.1	1.6 ± 0.6	۰.۱	۰.۱۹	۰.۶۶۴	۰.۰۰۳
خوب بودن کلی	3.9 ± 1.0	3.7 ± 1.0	۰.۲	۰.۶۰	۰.۴۴۲	۰.۰۱۰
میانگین کل مقیاس	3.5 ± 0.6	3.5 ± 0.6	۰.۰	۰.۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰

تنها تفاوت معنادار در گویه کار و تحصیل به دست آمد که در آن میانگین مردان بالاتر از زنان بود. ($F(1, 58) = 5.46$, $p = 0.023$, $\eta^2 = 0.086$). تفاوت زنان و مردان در میانگین کل مقیاس مشاهده نشد ($F = 0.00$, $p = 1.000$).

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه علاقه و آشنایی با شعر با میزان رضایت از کیفیت زندگی افراد نابینا و کم‌بینا و تعیین نقش جنسیت در این رابطه انجام شد. نتایج تحلیل واریانس دوره‌ها نشان داد که علاقه به شعر اثر معناداری بر رضایت و کیفیت زندگی داشت؛ به‌طوری‌که افراد علاقه‌مند به شعر در مقایسه با افراد بی‌علاقه، از سطح بالاتری از رضایت و کیفیت زندگی برخوردار بودند. اندازه اثر این تفاوت نیز در حد قابل توجهی بود ($F(1, 56) = 5.82$, $p = 0.019$, $\eta^2 p = 0.094$). در مقابل، اثر اصلی جنسیت

معنادار نبود ($F(1, 56) = 0.01$, $p = 0.937$) و اثر تعاملی جنسیت و علاقه به شعر نیز به سطح معناداری نرسید ($F(1, 56) = 0.21$, $p = 0.649$, $\eta^2 p = 0.004$). همچنین تحلیل تک‌میلی چهار گروه نشان داد که تفاوت کلی میان مردان علاقه‌مند و بی‌علاقه و زنان علاقه‌مند و بی‌علاقه از نظر آماری معنادار نبود و آزمون تعقیبی توکی نیز تفاوت زوجی معناداری را آشکار نکرد. در سطح گویه‌ها، علاقه‌مندان به شعر در حیطه‌های اوقات فراغت، توانایی عملکرد روزانه و خلق‌وخو نمرات بهتری داشتند؛ در حالی که در مقایسه زنان و مردان، تنها در گویه کار و تحصیل تفاوت معناداری مشاهده شد. این الگو نشان می‌دهد که رابطه شعر با کیفیت زندگی بیش از آنکه وابسته به جنسیت باشد، احتمالاً در برخی ابعاد عاطفی، فعالیتی و تجربه روزمره افراد دارای آسیب بینایی نمود پیدا می‌کند.

یافته اصلی مبنی بر بالاتر بودن رضایت و کیفیت زندگی در افراد علاقه‌مند به شعر با شواهد رو به گسترش درباره ظرفیت روان‌شناختی شعر همسو است.

منع فرهنگی در دسترس باشد که بدون وابستگی اساسی به کارکرد بینایی، تجربه‌ای لذت‌بخش و معنادار ایجاد می‌کند.

یافته مربوط به خلق‌وخو نیز از این دیدگاه حمایت می‌کند. در پژوهش حاضر، افراد علاقه‌مند به شعر در مؤلفه خلق‌وخو وضعیت مطلوب‌تری داشتند. این نتیجه از یک سو با یافته‌های مربوط به ارتباط آسیب بینایی با سلامت روان قابل تبیین است. چو و همکاران نشان داده‌اند که اختلال بینایی می‌تواند با مشکلات سلامت روان و پیامدهایی مانند افسردگی و انزوای اجتماعی همراه باشد (Cho et al., 2015). از سوی دیگر، پژوهش‌های مداخله‌ای در افراد دارای آسیب بینایی نشان داده‌اند که متغیرهای هیجانی آنان نسبت به آموزش و مداخله حساس‌اند. برای نمونه، آموزش مثبت‌اندیشی در نوجوانان نابینا با هدف افزایش شادکامی و کاهش باورهای غیرمنطقی مورد استفاده قرار گرفته است (Arjmandnia et al., 2017). همچنین درمان مبتنی بر پذیرش و تعهد توانسته است استرس ادراک‌شده را در جوانان دارای آسیب بینایی کاهش داده و سازگاری اجتماعی آنان را ارتقا دهد (Mirzaie Varzaneh et al., 2020). از این منظر، ممکن است انس با شعر نیز به صورت غیررسمی برخی کارکردهای مشابه، مانند ایجاد هیجان مثبت، کاهش اشتغال ذهنی با محدودیت‌ها، تسهیل پذیرش تجربه و معنابخشی به رویدادهای زندگی را بر عهده گیرد.

برتری افراد علاقه‌مند به شعر در حیطه اوقات فراغت از دیگر یافته‌های قابل توجه پژوهش بود. این نتیجه از نظر ماهیت شعر و محدودیت‌هایی که ممکن است افراد دارای آسیب بینایی در برخی فعالیت‌های فراغتی تجربه کنند، قابل توضیح است. مطالعات مربوط به سبک زندگی افراد نابینا و کم‌بینا نشان داده‌اند که الگوی مشارکت آنان در فعالیت‌های روزمره و فراغتی می‌تواند با افراد بینا متفاوت باشد (Wolffe & Sacks, 1997). همچنین گلد و سیمسون بر اهمیت شناسایی نیازهای واقعی افراد نابینا و کم‌بینا و فراهم

مطالعات جدید در زمینه شعردرمانی نشان داده‌اند که استفاده ساختاریافته از شعر می‌تواند با بهبود متغیرهای مثبت روان‌شناختی همراه باشد. برای مثال، در پژوهش پارک و همکاران، برنامه گروهی شعردرمانی در ارتباط با کاهش استرس و اضطراب و بهبود تاب‌آوری و بهزیستی روان‌شناختی مورد بررسی قرار گرفت (Park et al., 2022). همچنین یانگ و ژنگ در یک مطالعه مبتنی بر درمان شناختی-رفتاری نشان دادند که ترکیب شعر با فرایندهای مداخله روان‌شناختی می‌تواند برای تقویت مؤلفه‌های روان‌شناسی مثبت در نوجوانان ظرفیت قابل توجهی داشته باشد (Yang & Zheng, 2025). اویانگ و همکاران نیز امکان استفاده از شعردرمانی بر پایه نظریه‌های روان‌شناختی برای کاهش نشانه‌های افسردگی را مورد توجه قرار داده‌اند (Ouyang et al., 2026). اگرچه پژوهش حاضر یک مطالعه مداخله‌ای نیست و نمی‌توان بر اساس آن رابطه علی میان شعر و کیفیت زندگی مطرح کرد، همسویی یافته‌ها با این مطالعات نشان می‌دهد که مواجهه با شعر ممکن است با فرایندهای هیجانی و شناختی مرتبط با بهزیستی همراه باشد.

این تبیین با پژوهش بیرانوند و همکاران نیز همخوانی دارد که خودشفقتی شناختی همراه با تأکید بر شعردرمانی را در ارتباط با بهزیستی روان‌شناختی و نشانه‌های استرس پس از سانحه بررسی کردند (Beiranvand et al., 2021). شعر می‌تواند از طریق فراهم کردن زبانی نمادین برای بیان تجربه‌های دشوار، به فرد امکان دهد هیجان‌های خود را در قالبی غیرمستقیم اما معنادار پردازش کند. استعاره، ریتم، تصویرپردازی و روایت شاعرانه ممکن است زمینه‌ای برای فاصله‌گیری شناختی از تجربه‌های ناخوشایند و بازتفسیر آنها فراهم سازند. چنین فرایندی برای افراد نابینا و کم‌بینا ممکن است اهمیت ویژه‌ای داشته باشد، زیرا شعر برخلاف بسیاری از فعالیت‌های هنری وابسته به محرک بصری نیست و از طریق شنیدن، خواندن بریل، حافظه و تصویرسازی ذهنی قابل تجربه است. بنابراین، علاقه به شعر می‌تواند نوعی

ساختن شرایط مناسب برای مشارکت مستقل آنان در زندگی اجتماعی تأکید کرده‌اند (Gold & Simson, 2005). شعر از این جهت مزیت ویژه‌ای دارد که فعالیتی کم‌هزینه، قابل دسترس و تا حد زیادی مستقل از تحرک فیزیکی و محرک دیداری است. فرد می‌تواند شعر را از طریق فایل صوتی، قرائت دیگران، حافظه یا بریل تجربه کند و از آن به عنوان فعالیتی شخصی یا اجتماعی بهره گیرد. بنابراین، طبیعی است که علاقه‌مندان به شعر بخشی از اوقات فراغت خود را از طریق فعالیتی معنادار و لذت‌بخش سازمان دهند و در نتیجه ارزیابی مثبت‌تری از این بخش کیفیت زندگی داشته باشند.

توانایی عملکرد روزانه نیز در گروه علاقه‌مند به شعر مطلوب‌تر بود. هرچند بر اساس طرح مقطعی حاضر نمی‌توان نتیجه گرفت که شعر موجب بهبود عملکرد روزانه می‌شود، این یافته می‌تواند نشان‌دهنده ارتباط میان مشارکت فرهنگی فعال و احساس کارآمدی بیشتر باشد. عسکری و همکاران در مطالعه تجربه افراد دارای نابینایی اکتسابی نشان دادند که انجام فعالیت‌های روزمره تحت تأثیر تعامل فرد با محیط و شرایط دسترسی قرار دارد (Askari et al., 2011). همچنین مطالعات مربوط به خودپنداره، سازگاری اجتماعی و تاب‌آوری نشان داده‌اند که افراد نابینا از نظر منابع روان‌شناختی و نحوه سازگاری با محیط یکسان نیستند (Kazemi, 2017; Tabar et al., 2012). از این رو، ممکن است افرادی که به فعالیت فرهنگی فعالی مانند شعرخوانی گرایش دارند، در سایر جنبه‌های زندگی نیز مشارکت فعالانه‌تر، احساس کفایت بیشتر یا سبک مقابله سازگارانه‌تری داشته باشند. جهت رابطه نیز می‌تواند معکوس باشد؛ یعنی افرادی که از ابتدا عملکرد روزمره و کیفیت زندگی مطلوب‌تری دارند، فرصت و انگیزه بیشتری برای پرداختن به فعالیت‌هایی مانند شعر داشته باشند. همین موضوع ضرورت احتیاط در تفسیر علی یافته را برجسته می‌سازد.

از جنبه ادبی، رابطه مشاهده‌شده میان شعر و کیفیت زندگی می‌تواند با ظرفیت تصویرسازی و برانگیختگی هیجانی شعر فارسی نیز توضیح داده شود. صادقی‌تبار در بررسی تصویرسازی در شعر شاعران نابینا نشان داده است که محدودیت بینایی مانع شکل‌گیری تصویرهای ذهنی و ادبی غنی نمی‌شود و شاعران نابینا می‌توانند از تجربه‌های حسی، زبانی و تخیلی برای خلق تصاویر شاعرانه بهره بگیرند (Sadeghitabar, 2018). همچنین بررسی زبان، تصویر و عاطفه در شعر رودکی نشان‌دهنده پیوند نزدیک میان عناصر زبانی، تصویرپردازی و انتقال تجربه هیجانی در شعر فارسی است (Modarresi & Rasoulia, 2025). از این منظر، شعر برای فرد دارای آسیب بینایی صرفاً مجموعه‌ای از واژگان نیست، بلکه می‌تواند وسیله‌ای برای بازسازی ذهنی جهان و گسترش دامنه تجربه باشد. تصویرهای شاعرانه می‌توانند مکان‌ها، طبیعت، روابط، خاطرات و هیجان‌هایی را در ذهن فعال کنند که دریافت مستقیم دیداری آنها محدود است. چنین ظرفیتی ممکن است احساس غنای تجربه و در نتیجه ارزیابی مثبت‌تر فرد از زندگی را تقویت کند.

یافته دیگر پژوهش حاضر نبود اثر معنادار جنسیت بر نمره کلی رضایت و کیفیت زندگی بود. میانگین زنان و مردان تقریباً مشابه بود و اندازه اثر جنسیت نیز ناچیز گزارش شد. این نتیجه نشان می‌دهد که در نمونه مورد بررسی، جنسیت به تنهایی عامل تعیین‌کننده‌ای برای کیفیت زندگی نبوده است. علاوه بر این، اثر تعاملی جنسیت و علاقه به شعر نیز معنادار نشد؛ بنابراین، رابطه مثبت میان علاقه به شعر و کیفیت زندگی در هر دو جنس تقریباً با الگوی مشابهی مشاهده گردید. این یافته می‌تواند حاکی از آن باشد که بهره‌مندی روان‌شناختی احتمالی از شعر، ماهیتی عمومی دارد و لزوماً محدود به زنان یا مردان نیست. مطالعات حوزه نابینایی نشان داده‌اند که بسیاری از مسائل اساسی این افراد، مانند سازگاری با محدودیت حسی، تعامل با محیط و دستیابی به استقلال، در هر دو جنس اهمیت دارند (Gold & Simson, 2005).

نشان داده است که این افراد در همکاری، مسئولیت‌های خانوادگی و والدگری از راهبردها و تجربه‌های متنوعی برخوردارند (Fallah Yakhdan et al., 2019). در نتیجه، نمی‌توان انتظار داشت که جنسیت به صورت مستقل و فارغ از زمینه اجتماعی، اقتصادی و خانوادگی، کیفیت زندگی افراد دارای آسیب بینایی را تعیین کند. پژوهش‌های قدیمی‌تر نیز تأکید کرده‌اند که تجربه روان‌شناختی افراد دارای نیازهای ویژه تحت تأثیر طیفی از ویژگی‌های محیطی و تربیتی قرار دارد (Kāra, 1992). یافته حاضر نیز از رویکردی چندعاملی حمایت می‌کند و نشان می‌دهد که برای توضیح کیفیت زندگی باید فراتر از متغیرهای جمعیت‌شناختی ساده حرکت کرد.

نتایج پژوهش حاضر همچنین در کنار مطالعاتی قرار می‌گیرد که توان اصلاح و ارتقای وضعیت روان‌شناختی افراد نابینا را از طریق مداخلات مختلف نشان داده‌اند. طرحواره‌درمانی گروهی برای کاهش حساسیت به طرد در افراد نابینا و کم‌بینا مورد استفاده قرار گرفته است (Gashooli et al., 2022) و مداخلات مبتنی بر پذیرش و تعهد نیز در کاهش استرس و افزایش سازگاری اجتماعی این جمعیت نتایج مطلوبی نشان داده‌اند (Mirzaie Varzaneh et al., 2020). آموزش مثبت‌اندیشی و مهارت‌های زندگی نیز بر برخی شاخص‌های مثبت روان‌شناختی افراد نابینا اثرگذار بوده است (Arjmandnia et al., 2017; Atashpoor et al., 2009). در کنار این مطالعات، یافته حاضر توجه را به یک منبع غیررسمی و فرهنگی معطوف می‌کند. ممکن است شعر بدون آنکه جایگزین روان‌درمانی یا توان‌بخشی حرفه‌ای باشد، به عنوان بخشی از سبک زندگی فرهنگی فرد با تجربه هیجانی مطلوب‌تر و رضایت بیشتر همراه شود. این موضوع به‌ویژه برای جامعه فارسی‌زبان اهمیت دارد، زیرا شعر در سنت فرهنگی فارسی نه فقط یک قالب هنری، بلکه ابزاری برای بیان عاطفه، انتقال تجربه و معنابخشی به زندگی بوده است.

(Sharts-Hopko, 2009; 2005). بنابراین، منطقی است که منبع فرهنگی مشترکی مانند شعر نیز بتواند بدون وابستگی آشکار به جنسیت با کیفیت زندگی ارتباط داشته باشد.

با این حال، در سطح گویه‌ها تنها در حیطه کار و تحصیل تفاوت معناداری میان زنان و مردان مشاهده شد و میانگین مردان بالاتر بود. این یافته باید با احتیاط تفسیر شود، زیرا تفاوت کلی جنسیتی در کیفیت زندگی وجود نداشت و بررسی‌های متعدد گویه‌ای نیز احتمال یافته‌های تصادفی را افزایش می‌دهند. با این وجود، تفاوت در فرصت‌های شغلی و اجتماعی می‌تواند توضیحی زمینه‌ای برای این نتیجه باشد. پژوهش‌های مربوط به نابینایی نشان داده‌اند که محدودیت‌های اجتماعی و نحوه تعامل جامعه با افراد نابینا می‌تواند بر مشارکت آنان در نقش‌های مختلف اثرگذار باشد (Coates, 2003). همچنین نتایج بیابانگرد درباره مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دارای آسیب حسی و پژوهش آتش‌پور و همکاران درباره آموزش مهارت‌های زندگی در دختران نابینا، اهمیت عوامل اجتماعی و آموزشی در تجربه زنان دارای آسیب بینایی را برجسته ساخته‌اند (Atashpoor et al., 2009; Biabangard, 2005). فشارهای محیطی و شغلی نیز می‌توانند بخشی از رضایت فرد از حوزه کار را شکل دهند و مطالعات عمومی‌تر نقش استرس شغلی را در پیامدهای مربوط به محیط کار نشان داده‌اند (Souri et al., 2006). بنابراین، تفاوت مشاهده‌شده در حوزه کار و تحصیل احتمالاً بیش از آنکه بازتاب تفاوت روان‌شناختی ذاتی میان دو جنس باشد، باید در بستر فرصت‌ها و شرایط اجتماعی تفسیر شود.

نبود تفاوت معنادار میان زنان و مردان در کیفیت زندگی با این دیدگاه نیز هماهنگ است که تجربه نابینایی از مجموعه‌ای از عوامل فردی، خانوادگی و اجتماعی تأثیر می‌پذیرد که ممکن است نقش جنسیت را تعدیل کنند. پژوهش پدیدارشناختی فلاح یخدان و همکاران درباره تجربه زوج‌های نابینا و کم‌بینا

در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که علاقه به شعر با رضایت بیشتر از کیفیت زندگی در افراد نابینا و کم‌بینا همراه است و این رابطه به‌طور مشخص در حوزه‌هایی مانند اوقات فراغت، خلق‌وخو و عملکرد روزانه نمود بیشتری دارد. از سوی دیگر، جنسیت نه اثر اصلی معناداری بر کیفیت زندگی داشت و نه رابطه میان شعر و کیفیت زندگی را تعدیل کرد. این الگو با مجموعه مطالعات مربوط به ظرفیت‌های روان‌شناختی شعردرمانی (Beiranvand et al., 2021; Ouyang et al., 2026; Park et al., 2022; Yang & Zheng, 2025) و همچنین شواهد مربوط به قابلیت ارتقای سازگاری و بهزیستی افراد دارای آسیب بینایی (Arjmandnia et al., 2017; Gashooli et al., 2022; Mirzaie Varzaneh et al., 2020) همخوان است. با این حال، نتایج باید در چهارچوب ماهیت علی-مقایسه‌ای پژوهش تفسیر شوند؛ بنابراین، یافته‌ها نشان‌دهنده یک ارتباط آماری هستند و اثبات نمی‌کنند که علاقه به شعر مستقیماً موجب افزایش کیفیت زندگی می‌شود. ممکن است ویژگی‌هایی مانند تحصیلات، سرمایه فرهنگی، ویژگی‌های شخصیتی، حمایت اجتماعی یا سطح اولیه سلامت روان هم بر علاقه به شعر و هم بر کیفیت زندگی اثرگذار باشند.

پژوهش حاضر با چند محدودیت همراه بود. نخست، طرح مقطعی و علی-مقایسه‌ای امکان تعیین جهت رابطه و استنباط علی را فراهم نمی‌کرد؛ بنابراین مشخص نیست که علاقه به شعر سبب رضایت بیشتر از زندگی شده است یا افرادی که از ابتدا کیفیت زندگی مطلوب‌تری دارند، بیشتر به فعالیت‌های ادبی گرایش پیدا می‌کنند. دوم، حجم نمونه محدود و استفاده از نمونه‌گیری در دسترس، تعمیم نتایج به کل جامعه نابینان و کم‌بینان را محدود می‌کند. سوم، شرکت‌کنندگان به گروه سنی و جغرافیایی خاصی محدود بودند و گروه‌های سنی دیگر و افراد ساکن مناطق روستایی یا شهرهای کوچک‌تر در پژوهش حضور نداشتند. چهارم، علاقه و آشنایی با شعر به‌صورت یک طبقه‌بندی کلی سنجیده شد و میزان مطالعه، مدت آشنایی، سبک

شعری مورد علاقه، شیوه مواجهه با شعر و فراوانی استفاده از آن مورد اندازه‌گیری قرار نگرفت. همچنین متغیرهایی مانند شدت و زمان شروع آسیب بینایی، وضعیت اقتصادی، حمایت اجتماعی، ویژگی‌های شخصیتی و سابقه استفاده از خدمات توان‌بخشی به‌طور کامل کنترل نشدند. استفاده از ابزار خودگزارشی نیز می‌تواند یافته‌ها را تحت تأثیر سوگیری پاسخ‌دهی و مطلوبیت اجتماعی قرار داده باشد.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده با حجم نمونه بزرگ‌تر، نمونه‌گیری از مناطق جغرافیایی متنوع و حضور گروه‌های سنی مختلف انجام شوند تا امکان تعمیم یافته‌ها افزایش یابد. استفاده از طرح‌های طولی و به‌ویژه مطالعات آزمایشی و کارآزمایی‌های کنترل‌شده می‌تواند به تعیین جهت و ماهیت رابطه میان شعر و کیفیت زندگی کمک کند. همچنین بهتر است میزان مواجهه با شعر به‌صورت کمی و چندبعدی سنجیده شود و متغیرهایی مانند دفعات شعرخوانی، گوش دادن به شعر، نوع شعر، مدت انس با ادبیات و مشارکت در جلسات ادبی مورد بررسی قرار گیرند. مطالعه نقش واسطه‌ای متغیرهایی مانند تنظیم هیجان، امید، معنا در زندگی، تنهایی، تاب‌آوری، خودکارآمدی و حمایت اجتماعی نیز می‌تواند سازوکارهای احتمالی ارتباط شعر و کیفیت زندگی را روشن‌تر سازد. مقایسه شعر با سایر فعالیت‌های فرهنگی و هنری و بررسی جداگانه افراد دارای نابینایی مادرزادی و اکتسابی نیز می‌تواند به توسعه دانش این حوزه کمک کند.

با توجه به ارتباط مشاهده‌شده میان علاقه به شعر و کیفیت زندگی، مراکز توان‌بخشی، انجمن‌های حمایت از نابینان، کتابخانه‌ها و مؤسسات فرهنگی می‌توانند امکان دسترسی بیشتر افراد نابینا و کم‌بینا به منابع ادبی را فراهم سازند. تولید کتاب‌های صوتی و نسخه‌های بریل شعر، برگزاری جلسات شعرخوانی، تشکیل گروه‌های ادبی و فراهم کردن فرصت مشارکت افراد دارای آسیب بینایی در برنامه‌های فرهنگی می‌تواند به غنی‌تر شدن اوقات فراغت

- Acquired Blindness in Performing the Activities of Daily Living. *Middle Eastern Journal of Disability Studies*---, 1(1), 29-41.
- Atashpoor, S. H., Kamkar, M., & Samsamshariyat, M. (2009). The Effect of Life Skills Training on Interpersonal Relationship, Self-Esteem and Assertiveness of Blind Girls in the Fatemeh Zahra Institute of Isfahan. *Knowledge & Research in Applied Psychology*, 11(39), 23-42. <https://sid.ir/paper/356978/en>
- Beiranvand, M., Rezaei, F., Sahraei, G., & Sepahvand, F. (2021). Effects of cognitive self-compassion with an emphasis on poetry therapy on the psychological well-being and symptoms of post-traumatic stress disorder in women. *International journal of psychology*, 15(2), 271-293.
- Biabangard, E. (2005). A Comparison of Social Skills Between Blind, Deaf and Normal High School Female Students in Tehran. *JOEC*, 5(1), 55-68.
- Cho, G. E., Lim, D. H., Baek, M., Lee, H., Kim, S. J., Kang, S. W., & Epidemiologic Survey Committee of the Korean Ophthalmological, S. (2015). Visual Impairment of Korean Population: Prevalence and Impact on Mental Health. *Investigative Ophthalmology & Visual Science*, 56(8), 4375-4381.
- Coates, D. C. (2003). *Social Order and the Construction of Meaning in Social Interaction: Troubled Communication Between Sighted and Partially Sighted/Blind People* [Wayne State University].
- Fallah Yakhdan, M. H., Sharifi Ardani, A., & Mozafari, M. (2019). Explaining the Life Experience of Blind and Low-Sighted Couples at Collaboration and Parenting: A Phenomenological Approach. *Psychology of Exceptional Individuals*, 8(32), 203-227. <https://doi.org/10.22054/jpe.2019.37308.1894>
- Gashooli, M., Mohammadpanah Ardakan, A., & Choobforoushadeh, A. (2022). Effectiveness of Group Schema Therapy on Rejection Sensitivity in Individuals with Blindness and Low Vision. *Journal of Exceptional Children*, 22(3), 11-20.
- Gold, D., & Simson, H. (2005). *Identifying the Needs of People in Canada Who Are Blind or Visually Impaired: Preliminary Results of a Nation-Wide Study* International Congress Series, <https://doi.org/10.1016/j.ics.2005.05.055>
<https://doi.org/10.1016/j.ics.2005.05.055>
- Kāra, C. (1992). *Exceptional Children: Their Psychology and Education*. Sterling Publishers Pvt. Ltd.
- Kazemi, E. (2017). Comparing the Self-Esteem and Resilience Among Blind and Sighted Subjects in Isfahan. *Knowledge and research in applied psychology*, 17(4), 103-110.
- Mirzaie Varzaneh, M., Yazdkhasti, F., Ghamarani, A., & Abbasi Jondani, J. (2020). Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy on Reducing Perceived Stress and Enhancing Social Adjustment in Youths with Visual Impairment. *The Scientific Journal of Rehabilitation Medicine*, 9(4), 71-81. <https://doi.org/10.22037/jrm.2020.112738.2246>
- Modarresi, F., & Rasoulia, K. (2025). An Examination of Language, Imagery and Emotion in the Poetry of Rūdākī Samarqandi. *Critique, Analysis and Aesthetics of Texts*, 8(1), 120-151. <https://doi.org/10.22034/caat.2024.469197.1101>
- Ouyang, C., Ouyang, L., Fang, Z., & Zhou, H. (2026). Feasibility analysis and research on poetry therapy based on psychological theory to improve symptoms of depression in adolescents. *Schizophrenia Bulletin*, 52(Supplement 1), S19-S20.

آنان کمک کند. همچنین متخصصان روانشناسی و توانبخشی می‌توانند در صورت علاقه و تناسب فردی مراجعان، از خوانش و گفت‌وگو درباره شعر به‌عنوان فعالیتی مکمل در کنار خدمات تخصصی استفاده کنند. چنین برنامه‌هایی نباید جایگزین درمان‌های پزشکی، روان‌شناختی یا توانبخشی شوند، بلکه بهتر است به‌عنوان یکی از منابع فرهنگی و اجتماعی قابل دسترس برای افزایش مشارکت، تجربه لذت‌بخش و غنای زندگی روزمره مورد توجه قرار گیرند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش یاری رساندند تشکر و

قدردانی می‌گردد.

References

- Arjmandnia, A. A., Vatani, S., & Hasanzadeh, S. (2017). The Effect of Positive Thinking Training on Happiness and Irrational Beliefs in Blind Adolescents. *Positive Psychology Research*, 2(3), 21-34. <https://doi.org/10.22108/ppls.2017.21518>
- Askari, S., Shafaroudi, N., Kamali, M., & Khalaf Beigi, M. (2011). Environment and Blindness: The Experiences of Adults with

- Park, J. H., Kim, J. Y., & Kim, H. O. (2022). Effects of a group poetry therapy program on stress, anxiety, ego-resilience, and psychological well-being of nursing students. *Archives of Psychiatric Nursing*, 41, 144-152.
- Sadeghitabar, F. (2018). A Study of Imagery in the Poetry of Blind Poets with an Emphasis on Shurideh Shirazi and Mahin Zoraqi. *Journal of Poetry Studies (Boostan Adab)*, 10(3), 95-118. <https://doi.org/10.22099/jba.2018.26764.2794>
- Sharts-Hopko, N. (2009). Low Vision and Blindness Among Midlife and Older Adults: A Review of the Nursing Research Literature. *Holistic Nursing Practice*, 23(2), 94-100. <https://doi.org/10.1097/HNP.0b013e3181a110bb>
- Souri, H., Rahimi, M., & Mohseni, H. (2006). Association Between Job Stress and Work-Related Injuries: A Case-Control Study. *Iranian Journal of Epidemiology*, 1(3 & 4), 53-58.
- Tabar, A. M., Khoshkonesh, A., & Khodaabakhshi-Koolae, A. (2012). Comparing the Self-Concept and Social Adjustment Among Blind and Healthy Male Students. *Zahedan Journal of Research in Medical Sciences*, 13(13).
- Wolffe, K., & Sacks, S. Z. (1997). The Lifestyles of Blind, Low Vision, and Sighted Youths: A Quantitative Comparison. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 91(3), 245-257. <https://doi.org/10.1177/0145482X9709100310>
- Yang, X., & Zheng, H. (2025). Intervention effect of CBT-based poetry therapy on promoting positive psychology: randomized controlled trials on Chinese adolescents. *Current Psychology*, 44(11), 10820-10834.